

Zo spreekt God: geloof en zingeving in jeugdboeken

1. Geloof en godsbeeld van de hedendaagse jongere

- de flexgeneratie, de meanderthaler

Jongeren (en volwassenen!) zappen hun eigen levensovertuiging bij elkaar aan de hand van brokjes en stukjes uit verschillende culturen.

- altijd op zoek naar nieuwe ervaringen en combinaties (stigmata, paranormale ervaringen, exotische gewoontes)
- altijd op zoek naar verandering (andere muziek, andere teksten)
- altijd meester van de situatie

Dit gebeurt niet alleen op gebied van geloof; het speelt ook mee bij studie-en beroepskeuze, partnerkeuze en relatie, hobby's en vrije tijd, enz. Deze houding vinden we ook weerspiegeld in jeugdverhalen.

Voorbeelden: het westers reïncarnatiegeloof, meditatietechnieken, de gsm als afspraak-regelaar

- believers in plaats van belongers

Jongeren zonder enige interesse in geloof of zinvragen zijn een minderheid. Ze hebben een fragiele en kwetsbare godsdienstigheid.

Engagement en commitment worden zeldzamer. De stap van de eigen diepe en waarachtige gevoelens naar het behoren tot een groep is te groot.

- heel enthousiaste tijdelijke engagementen
- de jongere wil zich niet vastleggen; hij wil op elk moment vrij zijn om een andere keuze te maken
- illusie dat je alleen zo een interessant en veelzijdig leven kunt leiden, terwijl het in realiteit juist erg oppervlakkig blijft

Ook hier zien we ditzelfde verschijnsel niet alleen op gebied van geloof, maar ook bij het afspraken maken met vrienden, hobby's, partnerkeuze en relatie, studie- en beroepskeuze, enz. Vrijblijvendheid vind je ook terug in jeugdverhalen, zowel wat betreft het standpunt van de auteur, als in de houding van de personages.

Voorbeelden: het massaal afhaken van jongeren t.o.v. de traditionele kerken, de wereldjongerendagen zijn een groot succes, maar leiden niet tot meer deelname aan het parochieleven

- een ontstellend gebrek aan kennis

Het onderwijzen van kennis en het doorgeven van traditie zijn een taak van het onderwijs. We mogen deze taak niet ontlopen door enkel te focussen op het vormen van een eigen mening bij jongeren. Kenniselementen zijn van wezenlijk belang bij meningsvorming.

Trachten om jongeren niet te vangen, maar te boeien. Hun belangstelling opwekken en dan afwachten: niet forceren.

Kennis alleen is niet voldoende: groot belang van persoonlijke relatie met een leraar, van getuigenissen...

Oma's en opa's treden in heel wat jeugdboeken op als doorgever van (delen van de) traditie en tegelijk als getuige.

(geïnspireerd op diverse artikelen van prof. Jacques Janssens, hoogleraar cultuur- en godsdienstpsychologie aan de K.U.Nijmegen)

2. 'Diepere dingen' in jeugdboeken

Algemeen

- Wie een verhaal enkel leest om het te gebruiken als illustratie van een bepaald lesthema, doet het verhaal onrecht aan. Een goed verhaal kan altijd op meerdere manieren gelezen worden; het bevat **meerdere lagen**.
- Het **verwijft van moralisme** hangt als een spook boven de hedendaagse jeugdschrijver. Met moralisme wordt dan bedoeld een drammerig en betweterig opdringen van een bepaalde waarde of boodschap aan de jonge lezer, nauwelijks vermomd in een vaak stuntelig verhaal.
Dergelijke verhalen zijn slecht, op de eerste plaats omdat ze niet leuk zijn om te lezen. Maar de angst voor moralisme is nu soms omgeslagen in een soort '**moraalvrees**', waarbij verhalen enkel en alleen op hun literaire waarde mogen beoordeeld worden. Terwijl het toch normaal zou moeten zijn dat verhalen voor kinderen op zijn minst ook moeten beoordeeld worden op hun leesbaarheid en genietbaarheid voor kinderen.
- Er is sinds de jaren '90 een **groeïende aandacht voor zin- en levensvragen** in de jeugdliteratuur. Het verschil met vroeger is dat de lezer minder pasklare antwoorden krijgt, maar dat hij wordt uitgedaagd om er zelf over na te denken. In vele dergelijke boeken komt veel dialoog voor, of maakt het hoofdpersonage een leerproces door, waardoor het lezen van het boek een soort 'filosoferen met kinderen' wordt. 'Engelen' komen opvallend vaak voor, en dienen dan voor het hoofdpersonage als een soort vraagbaak over de dood, de zin van het leven,...
- Een goed kinder- of jeugdboek kan een middel zijn om de lezer **meer inzicht** te laten krijgen in zichzelf en zijn omgeving. De confrontatie met andere leefwerelden en zijnsvormen kan tot nadenken aanzetten en kan helpen bij het vormen van een eigen mening. Het herkennen van ervaringen, problemen en twijfels kan leiden tot het zich bewust worden van eigen capaciteiten en tekorten. Het kan een bevrijdende gedachte zijn om te beseffen dat de eigen gevoelens en ervaringen niet uniek of abnormaal zijn.
- Naast talloze andere thema's zullen ook gewetensvorming, waardenbepaling en specifiek gelovige thema's zoals het al dan niet bestaan van God, de rol van God bij het lijden of de confrontatie met verschillende levensovertuigingen, op deze wijze een rol kunnen spelen.

Drie soorten

Deze thema's kunnen op verschillende manieren aan bod komen:

- **Via ethische waarden:** verhalen rond milieubewustzijn, tegen pesten, tegen racisme, rond het onrecht van armoede, over zelfmoord,... Opvallend is dat het kind in onze tijd van jongs af aan geconfronteerd wordt met de problemen in de grote en kleine wereld. Kinderen worden niet gespaard. Sommige auteurs houden vast aan het principe dat aan kinderen altijd een perspectief op een oplossing moet geboden worden, dat je kinderen niet mag opzadelen met uitzichtloosheid.
- **In een fantasiewereld rond de strijd tussen goed en kwaad:** een eeuwenoude en nog steeds boeiende aanpak die we kennen uit de Narnia-kronieken (C.S. Lewis) en de Lord of the Ring-verhalen (Tolkien). Vriendschap, trouw, samen moeilijkheden overwinnen, opoffering, medelijden, opkomen voor de zwakken, de verdediging van het goede, het zit hier allemaal in. In een modern kleedje vinden we dit terug bij Harry Potter (J.K.Rowling), in de trilogie Het gouden kompas (Philip Pullman), in American Gods (Neil Gaiman), in Liam en Leila (Nigel Hinton), enz.
- **Meer realistische verhalen:** bevatten in een aantal gevallen vragen over God of een glimp van het bovennatuurlijke. God als een zichtbaar personage komt heel weinig

voor. Vaak wordt hij traditioneel, in elk geval als man, voorgesteld. Soms eerder ongewoon: als vrouw (Big mama makes the world van Phyllis Root), als zoon, als een dier... Opvallend in adolescentenromans is de twijfel aan Gods almacht en alwetendheid. God is niet het antwoord op de vraag naar de zin van het leven of biedt geen troost bij verdriet of pijn. Wel komt hij daarbij regelmatig ter sprake. Enkele voorbeelden: Peter Pohl en Kinna Gieth, *Ik mis je, ik mis je!* (1994); Aidan Chambers, *Nu weet ik het* (1990); Jon Ewo, *De zon is een maffe god* (2001), Catherine Clément, *De reis van Theo* (1997), Neil Gaiman, *American Gods* (2001), enz.

3. Verhalen als opstap voor eigen nadenken over God: enkele modellen voor gebruik van jeugdboeken in de godsdienstles

Er zijn verschillende mogelijkheden om verhalen in te schakelen in de godsdienstles:

- De leerlingen lezen samen of in groepjes allemaal een verschillend boek rond een bepaald thema (lijden, godsbeeld), dat ze aan de klas komen **voorstellen** aan de hand van bepaalde richtvragen.
- Het lezen van een (deel van een) verhaal in de klas als **discussiestarter** rond een bepaald thema, bijvoorbeeld de rol van God bij het lijden.
- Het lezen van een hoofdstuk uit een verhaal in de klas kan een aanzet zijn tot het spelen van een **rollenspel** met nabespreking, waarbij dieper op de motieven van de verschillende personages wordt ingegaan.
- Na het lezen van een boek (uit een aangeboden lijst) kan elke leerling de opdracht krijgen om een **interview** af te nemen **van de hoofdpersoon**.
- Als alternatief kan gevraagd worden om een **dagboekfragment** te schrijven vanuit het perspectief van de hoofdpersoon.
- Ofwel kan elke leerling een **analyse** maken van het gelezen boek aan de hand van **gerichte vragen**:
 - Welke vragen stelt het hoofdpersoon aan God?
 - Tot welk antwoord/welke oplossing komt hij of zij? Met welke argumenten?
 - Zet je eigen mening hierover uiteen, ook met argumenten.

Opmerking: ook non-fictie kan dankbaar gebruikt worden in de godsdienstles, bijvoorbeeld boeken met getuigenissen van gelovige mensen, boeken met interviews, enz. Enkele voorbeelden:

- Jean-Paul Vermassen, *Dat is pas leven! Leefboek voor jongeren*, Lannoo, 2000
- Marcel Verhelst, *De wereld van Thomas en Elke. Een zoektocht naar de christelijke identiteit*, Averbode, 1999
- *Is God een alleskunner? Kardinaal Godfried Danneels in gesprek met tieners over leven en geloof*, opgetekend door Iny Driessen, Lannoo, 2001

Tip: Boeken rond een bepaald thema dat aansluit bij een terrein kun je best zoeken via Boekenzoeker (www.boekenzoeker.org), waar je voor verschillende leeftijden een zoekmachine hebt volgens onderwerpen.